

NYE INKUNABLER I DET KONGELIGE BIBLIOTEK

AF

HENNING EINERSEN

I nden for det generelle begreb „palæotyper“, der bruges med varierende betydning om alle bøger fra bogtrykkerkunstens første tid, udgør inkunablerne en fast afgrænset kategori, der omfatter bøger, trykt med løse typer, før 1501. Af disse bøger, der foruden at besidde litteratur- og kulturhistorisk interesse først og fremmest har betydning som typografiske monumenter over bogtrykkets udvikling i de første tiår efter Gutenbergs opfindelse, kendes ialt ca. 40.000 forskellige tryk. Da det synes, som om det gennemsnitlige oplagstal for disse skrifter har ligget et sted omkring tre hundrede, må der antagelig have eksisteret ca. 12 millioner eksemplarer heraf. I de siden udsendelsen forløbne små fem århundreder er størsteparten af disse bøger på forskellig vis blevet ofre for tidernes ugunst, så at der kun er bevaret ca. en halv million af de nu så eftertragtede tryk. Da der således gennemsnitlig kun er overleveret os ca. 12 eksemplarer af hver inkunabel, vil det forstås, at der her er tale om store sjældenheder, der efter de nugældende priser gennemsnitligt omsættes til ca. 1 à 2 tusinde kroner stykket.

I tidens løb er stadig flere inkunabler gået fra privat eje over i offentlige samlinger, hvoraf de største er British Museums, der rummer ca. 12.000 numre, og det bayerske statsbiblioteks, som omfatter 16.000 bind. Til de større og betydeligere samlinger af denne art hører også Det kongelige Biblioteks, der med sine nu henved 4300 numre er den førende i Norden.

Vor inkunabelsamling, hvis første snes bøger stammer fra Frederik III.s bibliotek, er i århundredernes løb vokset støt ved køb og gaver, men det er dog især fire begivenheder, der har præget udviklingen: indlemmelsen af det hertugelige bibliotek på Gottorp slot i 1749, der bragte os 170 inkunabler, modtagelsen af den Thottske donation på 1630 numre i 1787, overbibliotekar H. O. Langes systematiske og

kløgtige køb i årene 1901–24, der sikrede os henvend 1600 stykker og endelig indlemmelsen af Universitetsbibliotekets samling i 1930, der gav en forøgelse på ca. 100 numre.

I sin berømte afhandling fra 1828 „Om offentlige Bibliotheker, Bibliothekarer og det, man kalder Bibliotheksvidenskab“ slog Chr. Molbech til lyd for at udskille inkunablerne fra bibliotekets øvrige samlinger. Dette arbejde udførtes i årene 1840–62 af J. A. Bølling, som samtidig lavede en katalog over samlingen, der udgaves efter hans død af Emil Gigas 1889–98 og omfattede 2558 numre.

Proctors og Haeblers fornyelse af inkunabelforskningen og samlingens kraftige vækst under H. O. Langes kyndige ledelse gjorde det snart ønskeligt, at der tilvejebragtes en ny katalog, og i 1938 lykkedes det Langes efterfølger som samlingens bestyrer, bibliotekar Victor Madsen, at fuldende dette store, fortjenstfulde arbejde, der indeholder 4266 numre. Siden da er samlingen forøget med 22 numre, hvoraf de første tre og nr. 4287 er fremdraget af bibliotekets gamle bogbestand, medens de øvrige atten er købt af rigsbibliotekar Svend Dahl i årene 1946–51, til dels for bibliotekets egne sparsomme midler, men især ved hjælp af betydelige økonomiske bidrag fra forstående fonds som Chr. Augustinus fabrikkers fond og Egmont H. Petersens fond og rundhændede pengeinstitutter som Bikuben, Københavns Handelsbank og Østifternes Kreditforening.

De 22 nyerhvervelser fra årene 1938–54, hvoriblandt er sådanne sjældenheder som det ene af de 4 kendte tryk fra Johann Kellers presse i Augsburg (nr. 4275), der ikke tidligere var repræsenteret i samlingen, og den franske prosaroman om Holger Danske (nr. 4282), der ved sit motiv er af særlig national interesse, meddeles herved som et supplement til Madsens katalog og i tilsvarende opsætning. Udover de der anvendte forkortelser for bibliografiske værker er følgende to tilkommet her:

Pol. = Polain, Louis: *Catalogue des livres imprimés au quinzième siècle des bibliothèques de Belgique*, 1–4, Bruxelles 1932.

St. = Stillwell, Margaret Bingham: *Incunabula in American libraries*, New York 1940.

Desuden henvises der lejlighedsvis til følgende arbejder, der ikke nævnes hos Madsen:

Dibdin, Thomas Frognall: *Bibliotheca Spenceriana*, Vol. IV, London 1815.
 Audin de Rians, S. L. G. E.: [Bibliography of the writings of Savonarola]
 (i: *Trattado di frate Ieronimo Savonarola circa il reggimento a governo della citta di Firenze*), Firenze 1847.

- Kristeller, Paul: Die italienischen Buchdrucker- und Verlegerzeichen bis 1525, Strassburg 1893.
Hawkins, Rush C.: Catalogue of books mostly from the presses of the first printers. Oxford 1910.
Sander, Max: Le livre à figures italien depuis 1467 jusqu'à 1530, Milan 1942.

KATALOG OVER DET KONGELIGE BIBLIOTEKS INKUNABLER
Supplement I: Nyerhvervelser 1938-1954

- 4267 CICERO, MARCUS TULLIUS: De proprietatibus terminorum. [Speyer: Peter Drachs materiel, c. 1500]. 4°. GW. 7029. H.* 5345. Pell. 3709. VB. 2069,3. St. C 610. Type 11, 12. Malede initialer. Rubriceret. Halvbind, Frederik VI.s tid (1808-39).
- 4268 WANN, PAULUS: Sermones de tempore. Hagenau: Heinrich Gran for Johann Rynman, 16. oktober 1499. 2°. H. *16146. Pr. 3201. BMC. III,687 (IB 13792). VB. 1183,3. Pol. 4038. St. W 7. Type 4, 8. Malede initialer. Delvis rubriceret. Samtidigt gotisk træbind, overtrukket med brunt skind med rulletrykte bordurer, enkeltstempler og pladetrykt midterfelt, og med metalspænder. Fragmenter af pergamenthåndskrift som forsats. Prov.: Henricus Augustini.
- 4269 LOCHMEYER, MICHAEL: Sermones de sanctis cum sermonibus XXIII Pauli Wann annexis. Hagenau: Heinrich Gran for Johann Rynman, 24. marts 1500. 2°. HC. *10174. VB. 1183,7. St. L 241. Type 4, 8. Malede initialer, Rubriceret. Indb. med: Inc. Haun. 4268.
- 4270 AGENDA Pataviensis. Venezia: Johann Hamann for Johann Petri, 13. september 1498. 4°. GW. 473. H. *374 = HC. 2767. VB. 4286. Bohatta: Lit. Bibl. 18. Kristeller: IBV. 231. Type 11. Sort og rødt tryk. Noder. Bogtrykkermærke. Tysk svineskinsbind på træplader, med blindtrykt rulledekoration og metalspænder, 1. halvdel af 16. århundrede. Prov.: Købt 1951.
- 4271 ALBERTI, LEONE BATTISTA: Opera. Ed.: Hieronymus Massainus. Med et hyldestdigt til Alberti af Antonius Sabinus. [Firenze: Bartolomeo de Libri, c. 1499]. 4°. GW. 571. HC. 416. Reichl. I,88. Pr. 6237. BMC. VI,659 (IA 27402). Pell. 265. VB. 2918. Type 1. Moderne halvbind. - Indhold: De commodis litterarum atque incommodis. - De iure. - Trivia. - Canis. - Apologi. - Heraf er Canis oversat til dansk af H. P. Rohde i: Dansk veterinærhistorisk årbog 1951-52, p. 7-22. Prov.: Et exlibris med friherrekroner og initialerne: HL. - Købt 1951.

- 4272 ALPHABETUM divini amoris. Memmingen: Albrecht Kunne, 1489. 4°. GW. 1560. Cop. 2666. Reichl. II,177. Pr. 2787. BMC. II,605 (IA 11068). VB. 1597. St. A 466. Type 2, 5.
Malede initialer. Rubriceret. Pergamentbind.
Prov.: Ex Biblioth. Regia Berolinensi (stempel). – Købt 1951.
- 4273 BOCCACCIO, GIOVANNI: De casibus virorum illustrium. [Strassburg: Georg Husner, c. 1474/75]. 2°. GW. 4430. HC. *3338. Pr. 352. BMC. I,83 (IB. 1022). Pell. 2480. VB. 2200. Pol. 705. St. B 638. Dibdin: Bibl. Spenceriana IV,455. Type 1.
Malede initialer. Rubriceret. Brunt maroquinbind med blindtrykt dekoration og rygtitel i guld, signeret af Chambolle-Duru. Bl. 1 (tomt) mangler. Kobberstik af Boccaccio fra det 16. århundrede foran Bl. 2.
Prov.: Biblioth. Instit. Sti. Ignat. Antverp. (stempel). – From the library of C. H. St. John Hornby Shelley House, Chelsea. – Købt 1951.
- 4274 BONAVENTURA, S.: Soliloquium. [Gouda: Gerard Leeu, ikke efter 1483]. 4°. GW. 4687. HC. 3485. Pr. 8935. Pell. 2671. Pol. 815. St. B 851. Campbell 337. Type 5.
Malede initialer. Rubriceret. Bl. 1 (tomt) mangler. Brunt maroquinbind med dekoration i guld og blindtryk, 20. århundrede.
Prov.: Et exlibris med devisen: Pro viribus summis contendo og initialerne: AE. – På bagspejlet et stempel med initialerne: AE. – Købt 1951.
- 4275 BRACK, WENCESLAUS: Vocabularius rerum. Augsburg: Johann Keller, 1478. 2°. HC. 3699. Pr. 1743. BMC. II,360 (IB 6204). Pell. 2805. VB. 194. Type 1.
Delvis rubriceret. Samtidigt træbind med spor (afsmitning af skrift) af forsvundet pergamentovertræk. Hvid fåreskindsryg, 16. århundrede. Rester af metalspænde.
Prov.: Udraderede stempler. – Købt 1946.
- 4276 BREVIARIUM secundum ordinem S. Dominici. Nürnberg: Anton Koberger, 1485. 8°. GW. 5219. HC. *3879. Pr. 2045. BMC. II,428 (IA 7338). Bohatta: Lit. Bibl. 353. Type 12, 13.
Sort og rødt tryk. Malede initialer. Samtidigt tysk svineskindsbind på træplader med rulletrykte bordurer omkring pladetrykt midterfelt og med metalspænder.
Prov.: From the library of C. H. St. John Hornby, Shelley House, Chelsea. – From the library of George Dunn of Woolley Hall near Maidenhead. – Købt 1951.
- 4277 FONTIUS, BARTHOLOMAEUS: Orationes. [Firenze: Bartolomeo de Libri, efter 1487]. 4°. HC. 7227. Pr. 6280. BMC. VI,662 (IA 27527). Pell. 4864. VB. 2922. Type 2.
Rødt maroquinbind med forgyldt dekoration og guldsnit, signeret af Ganard.
Prov.: Rester af exlibris. – Signatur: S – VIII. N. 12. – Købt 1951.

- 4278 FULGOSUS, BAPTISTA: Anteros. Italiensk. Milano: Leonhard Pachel, 10. maj 1496. 4°. HC. 7393. Reichl. II,173. Pr. 5999. BMC. VI,781 (IA 26682). Pell. 4937. VB. 3104. St. F 294. Type 3, 10.
Træsnit. Bl. 80 (tomt) mangler. Pergamentbind.
Prov.: Med Wodhulls hånd: Pinelli Auction. – S. 12 – M: Wodhull – Feb. 5th 1790. – Collatus & complet. – C. W. Dyson Perrins (exlibris: DP). – Købt 1951.
- 4279 INNOCENTIUS VIII: Bulla canonisationis S. Leopoldi Marchionis. [Wien: Trykkeren af VOCABOLISTA 1482 (Stephan Koblinger?), efter 6. januar 1485]. 4°. Cop. 3267. Pr. 9471. BMC. III, 809 (IA 51508). VB. 2678. (Nachträge No. 169). St. I,93. R. C. Hawkins, 1910, no. 506. Langer-Dolch, 1913, nr. 9 b. Type 1.
Prov.: Købt 1951.
- 4280 LEONARDUS DE UTINO: Sermones quadragesimales de legibus. Venezia: Franciscus Renner & Nicolaus de Frankfordia, [1473]. 2°. H. *16117. Pr. 4157. BMC. V,192 (IB 19833). VB 3686. St. L 121. Type 2.
Malede initialer. Rubriceret. Trykkeåret udraderet. Moderne imiterende træbind med brun kalveskindstryg og sprængt snit af ældre dato.
Prov.: Købt 1946.
- 4281 MARTYRIUM. Tractatus de martyrio Sanctorum. [Basel: Jacob Wolff von Pforzheim, c. 1492]. 4°. HC. *10864. Pr. 7641. BMC. III,776 (IA 37704). VB. 501. Pol. 2630. St. M 288. Type 3, 4, 5, 19.
Malede initialer. Halvbind med sprængt snit.
Prov.: Et exlibris med friherrekroner og initialerne: HL. – Købt 1951.
= Inc. Haun. 2690, som Madsen med Pr. og VB. henfører til Johann Amerbach.
- 4282 OGIER le Danois. Lyon: Jean de Vingle, 6. oktober 1496. 2°. Reichl. 1295. Type 5.
Træsnit og bogtrykkermærke. Bl. 79–90 og 160 mangler. Bl. 3, 18, 36 og 102 defekte. Moderne papirbind, muligvis med rygtitel fra ældre bind.
Prov.: Håndtegnet våbenskitse på sidste blad. – Købt 1951.
- 4283 POLITIANUS, ANGELUS: Miscellaneorum centuria prima. Firenze: Antonio Miscomini, 19. september 1489. 2°. HC. *13221. Pr. 6149. BMC. VI,638 (IB 27177). VB. 2892. Pol. 3232. St. P 811. Kristeller: IBV. 47. Type 3.
Bogtrykkermærke. Bl. 93 og 94 med Emendationes mangler. Brun kalveskindshelbind med dekorationer i guld og blindtryk, 18. århundrede.
Prov.: From the library of Louis Thompson Rowe of XV Hammersmith Terrace, W. – C. S. Ascherson (exlibris og indlagt brev til ham fra C. H. St. Hornby). – Købt 1951.

- 4284 SAVONAROLA, HIERONYMUS: Operetta dell' orazione mentale. [Firenze: Bartolomeo de Libri, c. 1495]. 4°. Cop. 5291. Reichl. I,187. Pr. 6296. BMC. VI,658. (IA 27569). St. S 214. Audin 98. Type 1, 3. Træsnit. Vinrødt maroquinbind med dekoration i guld, signeret af M. Lortic. Prov.: Superexlibris: Prince d'Esslings våben i guld med devisen: Victor et fidelis. Sammenslynget VM på ryggen. – Købt 1946.
- 4285 SAVONAROLA, HIERONYMUS: Trattato dell' umiltà. [Firenze: Antonio Miscomini, c. 1493]. 4°. H. 14372. Reichl. III,174. Pr. 6184 A. BMC. VI,646 (IA 27250). VB. 2903. St. S 254. Audin 55. Kristeller: FIW. 394 a. Sander 6860. Type 5. Træsnit. Moderne halvbind. Prov.: Købt 1951.
- 4286 SENECA, LUCIUS ANNAEUS: Epistolae. Roma: Arnold Pannartz, 1. februar 1475. 4°. HC. 14601. Pr. 3525. BMC. IV,61 (IB 17904). VB. 3378. St. S 343. Type 1. Malede initialer. Samtidigt træbind med stærkt restaureret brun kalveskindstryk og med blindtrykte stempler med figurer. Rødsprængt forsnit med udsparet hjerteformet figur med navnet Jesus. Titel på undersnittet. Spænderne mangler. Prov.: Bibliotheca ducalis Gothana. Hertug Gerhard af Gothas exlibris. – C. S. Ascherson (exlibris). – Købt 1951.
- 4287 TARENTIUS AFER, PUBLIUS: Comoediae, cum commentariis. Strassburg: Johann Grüninger, 1. november 1496. 2°. HC. *15431. Pr. 473. BMC. I,110 (IB 1437). VB. 2296. Pol. 3667. St. T 79. Schreiber 5331. Type 4, 17, 22, 23, 24. Delvis malede initialer og træsnit. Delvis rubriceret. Håndskrevne marginalnoter. Bl. 1 (titel og træsnit), 6 (Vita Terentii og træsnit) og 180 (tomt) mangler. Bl. 8 defekt, repareret og udfyldt med håndskreven trykkopi. Moderne halvbind. = Inc. Haun. 3847, men med sidetallet CLXXV (rigtigt) på bl. 178 i stedet for dennes CLXXIII.
- 4288 TINCTOR, NICOLAUS: Dicta super summulas Petri Hispani. [Reutlingen:] Michael Greyff, 11. juni 1486. 2°. HC. *15528. Pr. 2723. BMC. II,579 (IB 10765). VB. 1952. Pol. 3785. St. T 345. Type 5, 6. Samtidigt svineskindsbinding med blindtrykt dekoration på træplader. Stærkt medtaget påklistret titelskilt på forpermen. Spor af manglende spænde. Håndskrevne marginalnoter. Prov.: Fr. Erem. S. P. Aug. 1606. – Købt 1951.